

larıyla yürütülen çalışmalarla 1981 yılında caminin ancak kaba inşaatı bitirilebilmişti. İşin çok yavaş ve zor şartlar altında yürütülebildiğini göz önünde bulunduran dernek, 15 Mart 1981'de kendini feshederek cami dahil bütün mal varlığını Türkiye Diyanet Vakfı'na devretme kararı almıştır. Vakfın işi üzerine almasıyla cami yapımı hızlanmış, 28 Ağustos 1987'de dönemin başbakanı Turgut Özal tarafından açılışı yapılmıştır.

Kocatepe Camii, yüksek bir platform üzerinde fevkanî olarak inşa edilmiş olup alt kısmında bir konferans salonu, kütüphane, gasilhane, otopark, büyük bir ticaret merkezi ve idarî bölümler yer almaktadır. 56,30 x 56,30 m. ölçülerinde kare bir plan gösteren caminin iç yüksekliği 44,85 m., yirmi altı kubbeli olan avlu ölçüleri ise 57 x 38 metredir. Mahfilleri iki katlı olarak düzenlenmiş olup cami katına altı merdivenle bağlanmıştır. Bu merdivenlerden yanlarda yer alan dört tanesi ayrıca dışarıya da açılmaktadır. Böylece cemaatin, caminin beş kapısından başka bu dört merdivenin de kullanılmasıyla kolayca boşaltılması sağlanmıştır. Geleneksel uygulamalarda fil ayakları 5 m. çapında olmasına rağmen Kocatepe Camii'nde bu ölçü 3,10 m. olarak tutulmuş, bu suretle mekân içindeki görüşü asgari ölçüde bölmesi amaçlanmıştır. Caminin üçer şerefeye sahip olan dört minaresinin teras kısmından yüksekliği 88 m. olup şerefelere hem asansörle hem de merdivenle çıkılabilmektedir.

Kalem işi süslemelerin ve içlik alçı pencerelerinin projelerini Reha Tolun hazırlamıştır. Çini pano desenlerine Muhsin Demironat başlamış, rahatsızlığı sebebiyle devam edemediğinden bunları öğrencisi Reha Tolun tamamlamıştır. Caminin bütün yazılarını Hamit Aytaç'ın yazması düşünülmüşse de sağlığı elvermediği için ancak ana kubbe göbek yazısı ile mihrap nişi çini kuşak yazısını ve pence-re üstleri çini yazılarını yazabilmiştir. Diğer yazıları hattat Mahmut Öncü yazmış, konferans salonunun dış kûfî yazıları ise Emin Baran tarafından yazılmıştır. Halî desenlerini Afyon Ulucamii'nin XIII. yüzyıl desenlerinden esinlenerek Kenan Özbel hazırlamıştır. Avize projelerinin çiziminde Hüsrev Tayla'ya Tülin Tolun yardımcı olmuş, orta avizenin matematik çizim-zümünü Asım Özkan yapmıştır. Uygulamada cami ve son cemaat kündekârî pencereler kepenklerini Asaf Çakır, cami ve son cemaat kündekârî kapılarını Mevlüt Çil-

ler hazırlamıştır. Mihrap, minber, müezzin mahfili, vaaz kürsüsü ve mermer kuşak yazısı Neşet Çelikkol'un uygulamasıdır. Cami taçkapısı ve avlu kapılarının mermer işleri Faik Bektöre tarafından yapılmıştır. Cami kubbe yazıları sarı levhalardan kesilerek altın kaplanmış ve yerlerine monte edilmiştir. Bu yazıların ve avizelerin uygulaması kuyumcu Mustafa Küçük'e aittir. Çini panolar Kütahya Altın Çini Firması'nca hazırlanmıştır.

Caminin inşaatında betonarme kullanılmıştır. Kubbe kasnakları ve minareler brüt beton olarak inşa edilmiş, minare şerefeye stalaktitleri yerde parça parça hazırlanarak yerlerine monte edilmiştir. Cami cepheleri suni taşla, cami içinde fil ayakları ve mahfil cepheleri Konya travertenine kaplanmış, merdiven yan şebekeleri, balkonları ve mahfil korkulukları Afyon mermerinden yapılmıştır. Mahfil kemerlerini taşıyan sütunlar Anadolu'nun çeşitli yörelerinden getirilen mermerlerden imal edilmiş; mihrap, minber, müezzin mahfili ve vaaz kürsüsüyle son cemaat yeri ve caminin dış yüzlerinde ise Marmara mermeri kullanılmıştır.

BİBLİYOGRAFYA :

Album: Elli Yılda Dini Yapılar, Ankara 1973; Hamdi Mert, *Ankara Kocatepe Camii* (1967-1987), Ankara, ts.; Halit Tombul, *Ankara Kocatepe Camii* (mezuniyet tezi, 1990), Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi; Jale Erzen - Aydan Balamir, "The Kocatepe Mosque, Ankara-Hüsrev Tayla and Fatin Uluengin", *Architecture of the Contemporary Mosque* (ed. İsmail Serageldin - J. Steele), London 1996, s. 108-111; R. Stewart, "Turkey's Largest Mosque Goes up in Ankara", *Journal Regional Cultural Institute*, VII/1, Tehran 1974, s. 59-62.

HÜSREV TAYLA

KOCATÜRK, Vasfi Mahir (1907-1961)

Şair ve edebiyat tarihçisi.

Gümüşhane'de doğdu. Babası, I. Dünya Savaşı esnasında Kafkas cephesinde şehid düşen Ârif Efendi'dir. İstanbul'da Koca Mustafa Paşa İlkokulu'ndan ve Dârüşşafaka Lisesi'nden mezun oldu (1927). Mülkiye Mektebi'ni birincilikle bitirdi (1930). 1930-1940 yılları arasında Ankara, Edirne, Kastamonu, Malatya ve İstanbul'daki (Haydarpaşa ve Darüşşafaka) liselerde edebiyat öğretmenliği ve müdürlük yaptı. Daha sonra maarif müfettişliğiyle görevlendirildi (1948-1950). 1950'de Demokrat Parti'den Gümüşhane milletvekili seçildi. 1954'te Ankara Gazi Eğitim

Enstitüsü'nde edebiyat öğretmenliğine döndü ve bu görevdeyken öldü. Kabri Cebeci Asrı Mezarlığı'ndadır.

Sanat hayatına *Servet-i Fünûn*'da yayımlanan şiirleriyle başlayan (1926) Vasfi Mahir Yedi Meşaleciler diye anılan grup içinde yer almış, o zamana kadar yazdığı şiirleri de *Yedi Meş'ale* adlı ortak kitabın "Dağların Derdi" başlıklı bölümünde yayımlanmıştır (1928). Edebî faaliyetlerini bu grubun yayın organı olarak çıkarılan *Meş'ale* mecmuasıyla *Muhit*, *Varlık*, *İctihad*, *Hayat* gibi devrin önde gelen kültür ve sanat dergilerinde sürdürmüştür.

Şiirlerinde devrin hâkim temayüllerine uyarak hece veznini kullanan Vasfi Mahir söyleyiş itibarıyla bir yandan halk şiirinin, diğer yandan da Nâmık Kemal'deki tok ve gür sesin etkisindedir. Konularını ise aşk, tarih ve vatan sevgisi şeklinde özetlemek mümkündür. Ferdi ıstırapları işlediği şiirlerinde sağlam mısra yapısını yakalayabilen Vasfi Mahir Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki milliyetçilik havasını yansıtan epik şiirleriyle Enis Behiç Koryürek'in devamı izlenimini verir.

Vasfi Mahir şairliğinden çok edebiyat tarihi alanındaki çalışmalarıyla tanınmıştır. Türk edebiyatının tasnifinde M. Fuad Köprülü'ye bağlanmakla beraber ikinci dönem olan müslüman Türk edebiyatının başlangıcını Tanzimat'a değil Cumhuriyet'e kadar getirerek ondan ayırır. Kocatürk'e göre, "Tanzimat'la Türk cemiyeti İslâm medeniyeti tesirinden kurtulmuş ve Avrupa medeniyeti içine girmiş değildir. Böyle bir dönüm noktası ancak Cumhuriyet olabilir ... Tanzimat'tan yeni Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuna kadar geçen zaman içindeki Osmanlı Devleti, bütün hamlelerine ve yeniliklerine rağmen bugünkü laik Türkiye Cumhuriyeti'nden ziyade dünkü müslüman Osmanlı

Vasfi
Mahir
Kocatürk

Devleti'ne bağlıdır. Daha evvelki asırlarda olduğu gibi bu zamanda da cemiyetin kültür ve ülküsünde en kuvvetli vasıf Müslümanlık, yani eskimiş Şark medeniyetidir ... Garbı taklitte en ileri gidenler bile ruhta Müslümanlığa ve Şarklılığa bağlı kalmışlardır. Edebiyat da vaziyet aynıdır" (*Yeni Türk Edebiyatı*, s. 5-6).

Buradaki "eskimiş Şark medeniyeti" ibaresinin Müslümanlık ile özdeşleştirilmesi, onu İslâm medeniyeti kültür unsurlarına karşı olumsuz bir tavır içinde göstermektedir. Hatta Nâmık Kemal'i yeni cemiyet ve yeni edebiyatın bir müjdecisi olarak değerlendirirken onda samimi bir Müslümanlık ülküsü ve sağlam bir Osmanlılık sevgisi göze çarptığını kaydettikten sonra şairin vatan sevgisini aşılama gayretini "dinin ve eski inanışların iflâsını ilân eden peygamberane bir seziş" olarak değerlendirir. Yazar sonraları bu tavrını daha ılımlı bir çizgiye çekmiş, özellikle divan edebiyatının ümmet edebiyatını temsil eden bir zümre kültürü olarak görüldüğü ve genellikle olumsuz yönde tenkit edildiği 1935-1960 yılları arasında onu dünyanın en asil ve en yüksek edebiyatı, eski Yunan ve Latin edebiyatları gibi büyük bir insanlık destanı, koca bir medeniyet eseri olarak nitelemiştir. Ona göre, "Bu edebiyat sanıldığı gibi gayr-i millî, gayr-i ictimai, gayr-i hayatî, Acem taklidi filân değildir. Aynı kültür ve aynı estetiğin mahsulü olan Arap, Acem edebiyatlarından çok başkadır. Tıpkı aynı kaideler ve aynı estetik altında meydana gelen Alman, Fransız ve İngiliz edebiyatlarının birbirinden başka oldukları gibi" (*Varlık*, sy. 61 [1936], s. 200-201). Vasfi Mahir, kendi çıkardığı *Divan* (Aralık 1944 – Haziran 1945) adlı dergide de Batı edebiyatı yanında, divan edebiyatını sevdirci yazı ve metinlere yer vermiştir.

Eserleri. Edebiyat hayatına şiir yazarak başlayan Vasfi Mahir, daha sonra şiiri tam olarak bırakmamakla beraber hazırlamayı düşündüğü Türk edebiyatı tarihiyle ilgili bol miktarda malzeme toplamaya yönelmiş ve bunların bazılarını antolojiler halinde yayımlamıştır. Bir kısmı ölümünden sonra basılan sayısı ellinin üzerindeki eserlerinin başlıcaları şunlardır: *Şiir kitapları: Tunç Sesleri* (Kastamonu 1935), *Geçmiş Geceler* (İstanbul 1936), *Bizim Türküler* (İstanbul 1937), *Ergenekon* (İstanbul 1941), *Hayat Şarkıları* (Ankara 1965). Manzum tiyatroları: *On İnkılâb* (İstanbul 1933), *Yaman* (İstanbul 1933), *Sanatkâr* (Ankara 1965). Antolojileri: *Şâh eserler Antolojisi* (I-II, İstanbul 1934,

1939), *Divan Şiiri Antolojisi* (İstanbul 1947), *Tekke Şiiri Antolojisi* (Ankara 1955), *Şiir Defteri* (Ankara 1956), *Hikâye Defteri* (Ankara 1958), *Saz Şiiri Antolojisi* (Ankara 1963), *Türk Nesri Antolojisi* (Ankara 1963), *Divan Şiirinde Meşhur Beyitler* (Ankara 1963), *Eski Yunan ve Latin Şiirleri* (Ankara 1965), *Türk Edebiyatı Antolojisi* (Ankara 1967). Edebiyat incelemeleri: *Fransız Edebiyatı* (İstanbul 1934), *Yeni Türk Edebiyatı* (İstanbul 1936), *Namık Kemal* (Ankara 1955). Ayrıca liseler için *İzahlı Türkçe Metinler* (İstanbul 1945), *Metinlerle Türk Edebiyatı* (I-IV, İstanbul 1951-1953) adlı eserleriyle Ömer Hayyâm'dan, Heine'den ve Baudlaire'den şiir tercümeleri vardır.

Vasfi Mahir'in, üzerinde on beş yıl kadar çalışarak başlangıcından XX. yüzyıla kadar geniş bir Türk edebiyatı tarihi hazırlama projesi ölümü üzerine yarım kalmıştır. Oğlu Utkan Kocatürk, Tanzimat devrine kadar olan kısmı yazılan bu eserin Tanzimat ve Servet-i Fünûn dönemlerini babasının müsvede halindeki notalarını esas alarak bazı bağlantılar ve küçük ilâvelerle *Türk Edebiyatı Tarihi* adıyla yayımlamıştır (Ankara 1964). Vasfi Mahir bu eserinde, 1936'da yayımlanan *Yeni Türk Edebiyatı*'ndaki tasnifi kabul etmekle beraber tarihî ve coğrafi realiteye dayanarak Türk edebiyatını üç safhada ele alıp incelemiştir: a) Orta Asya'da Türk edebiyatı; b) Orta Asya ile Anadolu arasında Türk edebiyatı; c) Anadolu'da Türk edebiyatı. Eserin en önemli yanı, İslâmî Türk edebiyatı dönemiyle ilgili kitapların çoğunun ayrıntılı biçimde tanıtılmasıdır. Söz konusu tanıtımların önemli bir bölümü yazarın sonradan Millî Kütüphane'ye devredilen özel kütüphanesindeki yazmalara dayanmaktadır. Kocatürk bu eseriyle Türk edebiyatı tarihine yeni bir bakış açısı getirememişse de sağlam bilgiler ihtiva eden güvenilir bir kaynak ortaya koymuştur.

BİBLİYOGRAFYA :

Vasfi Mahir Kocatürk, *Yeni Türk Edebiyatı*, İstanbul 1936, s. 5-6; a.mlf., *Türk Edebiyatı Tarihi*, Ankara 1964, s. V-X; a.mlf., "Divan Edebiyatı, Halk Edebiyatı", *Varlık*, sy. 61, İstanbul 1936, s. 200-201; Mücellidoğlu Ali Çankaya, *Yeni Mülkiye Tarihi ve Mülkiyeliler*, Ankara 1968-69, V, 1931-1941; Muharrem Mercangil, "Vasfi Mahir Kocatürk: Eserleri", *Yeni Yayınlar Dergisi*, VII/1, Ankara 1962, s. 21-25; Mehmet Nuri Yardım, "Vasfi Mahir Kocatürk", *Kültür Dünyası*, II/15, İstanbul 1998, s. 58-59; "Kocatürk, Vasfi Mahir", *TA*, XXII, 147; "Kocatürk, Vasfi Mahir", *TDEA*, V, 380.

NAZIM H. POLAT

KOÇİ BEY

IV. Murad ve Sultan İbrâhim'e devlet idaresinde yol göstermek üzere kaleme aldığı risâlelerle ün salmış Osmanlı müellif ve mütefekkir.

Büyük şöhretine rağmen hal tercümesiyle ilgili pek az şey bilinen Koçi Bey'in hayatı hakkında söylenenler, XIX. yüzyılın ikinci yarısında risâlelerinin ilkinin basımı sırasında ortaya atılmış bazı tahmini kanaatlerden ibarettir. Belirli herhangi bir kaynak ve vesikaya dayanmayan bu bilgiye göre Koçi Bey, çocuk yaşta iken Arnavutluk'tan devşirilerek Acemi Ocağı'na alınmış, zamanla Enderun'da bazı oda zabıtlıklarında bulunduktan sonra Has Oda'ya yükselerek itimat ve sevgisini kazandığı IV. Murad'ın musâhibleri arasında yer almış veya "mahrem-i hâs"ı olmuştur. Onun ölümüyle yerine geçen kardeşi Sultan İbrâhim'e de bu yolda hizmet verir. Hayatının bundan sonrası için kesin bilgiler olmayıp bu hükümdarın son senelerinde yahut IV. Mehmed'in saltanatının ilk devresinde emekliliğe ayrılıp memleketine döndüğü ve orada öldüğü yolunda bazı tahminler ileri sürülür.

Risâlesinin çoğu nüshalarındaki başlıkta Görice olarak gösterilmesinin yanında karısı ve Sefer Şah adındaki oğlunun mezarının Görice'de Mirâhür İlyas Bey Camii'nin hazîresinde olduğunu ve Görice ile Anıverye köyü arasındaki Koçi Bey namına vakfedilmiş bir arazinin mevcudiyetini haber veren Bursalı Mehmed Tâhir, kendisinin mezarının ise Manastır yolu üzerindeki Flamént köyünde bulunduğu na dair bir rivayetten söz eder. Onun karısı ile oğlunun yanında yattığına dair Babinger'in kaydı tamamen gerçek dışıdır. Bir yazma eserde asıl adının Mustafa olarak geçtiğini kaydeden Bursalı Tâhir'in, risâlesi dolayısıyla Kahire Hidîviyye Kütüphanesi katalogunda da (krş. Dağıstânî, *Fihrist*, I, 247) lakabı yanında adının Mustafa şeklinde gösterildiğini belirtmesinden bu yana kendisinden hep bu adla bahsedilir olmuştur. Aslında bu kayıt "el-emîr Koca Mustafa el-Görceli" şeklindedir. Onun eseriyle yakından meşgul olan Rus Türkologu Smirnov, risâlenin Petersburg nüshasındaki başlığının Koçi Bey'i Görice değil "Gümürçinelî" diye gösteren kaydına dayanarak kendisini Gümürçinelî ve buranın nüfusça Türk bölgesi olması dolayısıyla da Türk asıllı olarak kabul eder (*Kuçibey Gömyurdjinskiy*, s. 41).